

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Я.О. Пionтковська, Національний банк України

Укріплення банківського сектора, яке виключає можливість виникнення системних банківських ризиків, є основним завданням на найближчий час. Результатом реформування банківської системи повинна стати не тільки фінансова стабільність, а й реальна спроможність банків забезпечувати динамічний розвиток країни. На практиці досягненню такої цілі сприяє укріплення фінансового стану життєздатних та виведення з ринку проблемних банків, підвищення рівня капіталізації та якості капіталу банків.

Першим кроком до оздоровлення банківських інститутів зазвичай є встановлення адміністративного контролю. У подальшому, залежно від ситуації, можливе прийняття рішень щодо їх ліквідації, реорганізації та/або капіталізації. Названі адміністративні заходи, в першу чергу, ставлять за мету не допустити катастрофічного погіршення положення проблемних банків, уникнути паніки та ізолювати їх від банківської системи для того, щоб запобігти поширенню кризи на інші банківські інститути через механізм міжбанківських розрахунків.

Досвід більшості країн яскраво свідчить, що штучне продовження існування нестійких банків та таких банків, які погано піддаються регулюванню, тільки посилює потенційні проблеми та фінансові втрати у майбутньому. Це підтверджує приклад таких країн Південно-Східної Азії, як Таїланд, Малайзія, Корея.

Об'єктами прямого втручання з боку Національного банку України ставали банки, збитки яких досягли неприпустимих розмірів або призвели до втрати власних коштів. Згідно зі ст. 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність" "у разі порушення цього Закону чи нормативно-правових актів Національного банку України, що причинило значну втрату активів або доходів, і настанні ознак неплатоспроможності банку Національний банк України має право відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку згідно з положеннями цього Закону".

За останні два з половиною роки Національному банку вдалося вирішити завдання розчистки банківської системи від неплатоспроможних банків та зберегти життєздатне ядро банківської системи. В Україні за цей період ліквідовано 22 банки. Відкликано ліцензію на здійснення усіх банківських операцій у 13 банків. Призупинялася дія ліцензії на здійснення окремих банківських операцій у 113 банків. Станом на 01.07.2002 р. у Державному реєстрі банків зареєстровано 185 банків.

За підсумками першого півріччя 2002 р. прибуток отримали 91 % діючих банків (для порівняння – у реальному секторі економіки прибутковими були тільки 60 % суб'єктів господарювання).

Наступним логічним кроком після ліквідації або встановлення контролю над проблемними банками є нарощення капіталу банків. За останні два з половиною роки обсяг капіталу банків збільшився на 45,8 % або 2,7 млрд. грн. і

на 01.07.2002 р. становив 8,6 млрд. грн. Незважаючи на те, що для укріплення капітальної бази банків Національний банк надав їм можливість використовувати субординовані кредити в іноземній валюті, капітальна база залишається недостатньою. На початок 2002 р. її розмір не перевищував 5,5 % ВВП (капітал банків розраховано за методологією МВФ), в той час як у країнах, що розвиваються, цей рівень становить 6 % (табл. 1). За такого низького рівня капіталізації темпи зростання капіталу не можна вважати задовільними, тим більше, що порівняно з попереднім роком вони значно “завищені” в результаті виключення з його загальної суми капіталу АК АПБ “Україна” з від’ємним значенням.

Таблиця 1

Співвідношення капіталу банківської системи з ВВП, %*

Країна	1999 р.	2000 р.	2001 р.
Німеччина	12,0	12,8	13,3
Словаччина	11,5	11,7	12,0
Росія	6,2	6,0	6,8
Латвія	1,0	5,3	6,7
Польща	5,8	5,8	6,4
Україна	7,3	5,4	5,5

*Джерело: “International Financial Statistics”, June, 2002, р. 380, 528, 716, 736, 788, 896.

Недокапіталізація українських банків відображає недокапіталізацію всієї економіки. Підвищенню рівня капіталізації економіки, у тому числі й банківської системи, сприятиме скорочення відтоку капіталу за кордон. Для цього потрібен ефективний валютний контроль з боку держави. Але головним засобом запобігання відтоку капіталу є створення сприятливого інвестиційного клімату в країні.

Ускладнюють стан справ з капіталізацією банків й низький рівень монетизації економіки (табл. 2), наявність значних сум неплатежів, які перевищують активи банківської системи.

Таблиця 2

Рівень монетизації, %*

Країна	1999 р.	2000 р.	2001 р.
Німеччина	171,3	172,5	172,9
Словаччина	65,8	68,8	70,5
Польща	42,8	43,0	49,4
Латвія	27,2	30,9	33,8
Росія	23,1	24,3	26,6
Україна	17,4	19,0	22,7

*Джерело: “International Financial Statistics”, June, 2002, р. 380, 528, 716, 736, 788, 896. “Бюлетень Національного банку України”, № 5/2002.

Якість капіталу банків також бажає бути кращою. За останні два з половиною роки обсяг сплаченого статутного капіталу збільшився на 69,5 % до 4,9 млрд. грн. У структурі капіталу деяких банків велика частка припадає на такі “ненадійні” джерела капіталу, як результати переоцінки основних засобів та нараховані відсотки, що негативно позначається на спроможності капіталу виконувати захисну функцію. Банками порушуються нормативи адекватності регулятивного та основного капіталів.

Негативною характеристикою розвитку банківської системи упродовж поточного року є скорочення кількості діючих банків зі сплаченим статутним фондом понад 20 млн. євро при майже незмінній загальній кількості діючих банків (154). В той же час кількість банків зі сплаченим статутним капіталом від 0 до 3 млн. євро зросла.

Разом з тим, ціла низка проблем стосується впливу на банківську систему режиму регулювання та нагляду, у тому числі у сфері концентрації та спеціалізації банків. Так, високі вимоги до розміру власних коштів можуть створювати стимули до розвитку високоризикованих позабалансових операцій. У цьому випадку диверсифікація банківських продуктів призводить до зростання нестійкості кредитних установ, оскільки навіть найбільш розвинуті системи банківського нагляду неспроможні адекватно контролювати ризики, пов’язані з використанням цих інструментів. Бажання обмежити ризики кредитних інститутів шляхом збереження їх жорсткої спеціалізації (наприклад, шляхом заборони комерційним банкам займатися інвестиційними операціями) може привести до підвищення ризиків внаслідок обмеженості можливостей щодо диверсифікації операцій.

Одним із шляхів нарощування капітальної бази банків є залучення іноземних інвестицій до їх капіталів. Тут слід зазначити, що зараз у багатьох країнах переважає тенденція до лібералізації умов діяльності відділень іноземних банків і розповсюдження на них національного режиму. Проте існує низка країн, де підтримуються диференційовані норми регулювання іноземних і місцевих банків, які стосуються мінімального розміру власних коштів, їх участі в операціях на окремих сегментах кредитного ринку, розвитку мережі відділень. Така диференціація може бути викликана багатьма причинами, пов’язаними як із відносною слабкістю національних фінансових ринків і кредитних установ, так і з бажанням захистити себе від експансії більш могутніх та агресивних іноземних кредитних установ, запобігти декапіталізації країни, пов’язаній з нетто-відтоком коштів по каналам іноземних банків.

В Україні режим діяльності іноземних банків такий самий, як і місцевих банків. Проте останнім часом формується тенденція до скорочення частки банків з іноземним капіталом. Так, упродовж першого півріччя поточного року частка банків з іноземним капіталом знизилася з 14,8 до 14,5 %.

Приплив іноземного капіталу, як спосіб зміцнення банківської системи, залишається поки що нездійсненим, оскільки цей капітал не йде в банківську сферу через ті ж причини, через які він не йде і в реальну економіку.

Велика частка відповідальності за покращення своєї діяльності лежить на самих банках. Перш за все, це підвищення рівня менеджменту, організації управління ризиками, внутрішнього контролю. Банки мають продовжувати

нарощування своїх капіталів, в першу чергу, за рахунок збільшення статутного капіталу та підвищення прибутковості банківських операцій. Також потрібно створити сприятливі умови для іноземного капіталу, який би без перешкод прийшов до банківської системи. Забезпечення більшої відкритості та прозорості банків сприятиме залученню внутрішніх та зовнішніх інвесторів. Підвищенню надійності та інвестиційної активності банків сприятиме формування ними внутрішніх резервів до оподаткування, відміна черговості платежів, що дискримінує банківські кредити.

Список літератури

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2000.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2002. – № 5, 6.
3. Международный опыт реструктуризации банковских систем // Фонд “Бюро экономического анализа”. – М., 1998.
4. Розвиток фінансового сектора та економічне зростання: Монографія / НАН України, Ін-т економіки / Редкол.: А.І. Даниленко (відп. ред.) та ін. – Київ, 2001. – 238 с.
5. Стельмах В. Огляд монетарної політики в Україні за 1991-2001 рр. // Вісник НБУ. – 2002. – № 7. – С. 2.
6. International Financial Statistics, June 2002.

Піонтковська, Я.О. Деякі аспекти стійкості банківської системи України / Я.О. Піонтковська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2003.- Т. 8.- С. 48-52.